

תוכן עניינים

1.....	מבוא:
4.....	פרק ראשון
4.....	התקדרות שמי הקהילה היהודית בימי המאבק לעצמאות מרוקו ומעורבות מדינת ישראל
4.....	1.1. מדיניות ישראל ביחס לעלייה ממרוקו בין השנים 1948-1956
6.....	1.2. מדיניות הסלקציה
12.....	1.3. 'המוסד לתיאום' בין ממשלת ישראל לסוכנות היהודית – צעדים שננקטו
15.....	פרק שני
15.....	סגירת שערי מרוקו בפני היהודים והמעבר מעלייה גלויה לחשאית- 1956-1961
15.....	2.1. מדיניות מרוקו העצמאית ביחס לעלייה לישראל
19.....	2.2. מדיניות ישראל- מו"מ באמצעות הקונגרס היהודי העולמי
23.....	2.3. מדיניות ישראל- הקמת זרוע מיוחדת ב'מוסד' ("המסגרת"), עליה חשאית ממרוקו - מטרות
26.....	2.4. מבצעי 'המסגרת'
28.....	פרק שלישי
28.....	דעת הקהל העולמית בעקבות טביעת "אגוז" כנקודת מפנה (1961)
28.....	3.1. הפעלת "אגוז"- מניעים ומאפיינים
29.....	3.2. תגובות לטביעת 'אגוז' בישראל ובמרוקו
31.....	3.3. טביעת 'אגוז'- מפנה בגורל יהודי מרוקו?
33.....	סיכום:
37.....	ביבליוגרפיה

מבוא:

חקר מעורבותה של מדינת ישראל הצעירה בעלייתם ארצה של יהודי ארצות האסלאם הינו חשוב ורחב שכן לנושא זה חלק גדול בבניינה של אומה והשפעה עמוקה על התגבשותו של עם. יתרה מכך, לנושא זה משמעות כה רחבה עד שניתן לומר כי הוא מלווה את חיינו בישראל גם בימינו וככל הנראה ימשיך להיות חלק משמעותי הן מעברה של מדינת ישראל והן מעתידה.

עבודה זו עוסקת במעורבותה של מדינת ישראל בעלייתה ארצה של הגדולה בתפוצות היהודיות בארצות האסלאם- יהדות מרוקו. (צור, 2001, עמ' 11) העובדה כי יהדות מרוקו היא הגדולה בתפוצות היהודיות בארצות האסלאם מצביעה להערכתי על החשיבות הרבה שקיימת בחקירת אירועים ותהליכים היסטוריים אשר יצרו את נסיבות עלייתה למדינת ישראל.

היותה של יהדות מרוקו הגדולה מבין תפוצות ארצות האסלאם הופכת אותה למושא מחקר מרכזי לחוקרים וכותבים רבים, אודות לכך מתאפשרת חשיפה רחבה למחקרים וספרים מגוונים בתחום. לאחר עיון מעמיק בחומרים הללו נוכחתי להבין את משקלה הרב, מבחינות רבות, של תפוצה גדולה שכזו למדינה צעירה הנמצאת בחיתוליה. (אביטבול, 1989, עמ' 3-4)

ספרו של אבי פיקאר 'עולים במשורה' העוסק רובו ככולו במדיניות ישראל כלפי עלייתם של יהודי צפון אפריקה בין השנים 1951-1956 מחקר זה מלווה בהצגה מתמדת של ארצות אסלאם נוספות פרט לארצות צפון אפריקה. כמו כן ספרו של מיכאל לסקר 'ישראל והעלייה מצפון אפריקה' אשר מקדיש גם הוא שני חלקים נרחבים המתארים את מדיניותה של ישראל באשר לעלייה מצפון אפריקה ובהם שלושה פרקים מרכזיים אודות מדיניות זו באשר ליהודי מרוקו. מאלה למדתי כי כבר ערב הקמתה של מדינת ישראל התגבשה מדיניות בכל הנוגע לעליית יהודים מארצות האסלאם בכלל וממרוקו בפרט, מדיניות שגובשה ע"י קברניטי מדינת ישראל והושפעה ממאורעות, תהליכים וגורמים שונים. בשל עובדות אלה החלטתי להתמקד בשאלת המדיניות- ביקשתי לבחון אותה ולבדוק האם חלו בה שינויים במרוצת השנים, מאז הקמת המדינה ועד ראשית שנות ה-60. ואם כן ממה הושפעו וכיצד באו לכדי ביטוי?

שאלה שכזו מחייבת שיטת מחקר שהיא ברובה היסטורית, היא נשענת על ציר זמן וצמודה לאירועים ותהליכים מרכזיים שהתרחשו במקביל בכמה זירות. באמצעות שיטה זו הצלחתי להתמקד במס' אירועים בתוך ציר הזמן שלהם הייתה השפעה מכרעת על גיבוש מדיניות ישראלית ומעורבותה בעליית יהודי מרוקו. אירועים אלה יוצרים את עמודי התווך לעבודתי, הם מוזכרים שוב ושוב במחקרים ובספרים רבים ועל כן מיקמתי אותם כראשי פרקים ועל בסיסם נכתבה עבודתי.

פרק ראשון

התקדרות שמי הקהילה היהודית בימי המאבק לעצמאות מרוקו ומעורבות מדינת ישראל

1.1. מדיניות ישראל ביחס לעלייה ממרוקו בין השנים 1948-1956

עוד מראשיתה הציבה הציונות לעצמה שני יעדים: הצלת היהודים ממצוקה ובניית מרכז טריטוריאלי לעם היהודי בארצו העתיקה. המתח בין הצלת העם לבניין הארץ ליווה את המפעל הציוני זמן רב והגיע לשיאו ערב הקמת מדינת ישראל. (פיקאר, 2013, עמ' 26)

החלטת האו"ם על חלוקת ארץ ישראל בנובמבר 1947 הגבירה את המתחות במרוקו בין מוסלמים ליהודים. עם פרוץ המלחמה בארץ ישראל בחורף-אביב 1948 המתחות במרוקו הגיעה לשיאה. ב-7 ביוני 1948 פרצו באוג'דה ובג'ראדה הסמוכה לה פוגרומים, שבמהלכם נהרגו 42 יהודים. הרקע לפוגרום נעוץ היה ככל הנראה בהתגברות הכוחות הלאומנים במרוקו, בהמשך העלייה החשאית והבלתי מאורגנת ממרוקו לישראל, בהקמת מדינת ישראל, וכנראה גם בהסתה אנטישמית מצד פקידים צרפתים. מלבד אלה הגורם המידי לפוגרום היה נאום שנשא הסולטאן מוחמד בן יוסף שבו קרא לעולם הערבי לצאת למאבק נגד הציונות. (לסקר, תשמ"ז, עמ' 336) הפרעות החיו את פחדם של יהודים רבים, שממילא היו שרויים בהתרגשות לאומית, והובילו לתנועת בריחה של מאות ואלפים. השלטונות הצרפתים נרעשו מהשלכות העלייה הבלתי לגאלית על הסדר הציבורי ועל מערכת יחסיהם עם המוסלמים וניתן לומר כי סבלנותם כלפי תנועת הבריחה החלה לפקוע. (צור, 2001, עמ' 105) יתכן והצרפתים היו מצליחים לדכא את תנועת ההגירה בעצמם אך ההתפתחויות בארץ-ישראל הובילו לבסיס של שיתוף פעולה בין ההנהגה של מדינת ישראל ובין השלטונות הקולוניאליים שיתוף פעולה זה הוא ביטוי מובהק למדיניותה של ישראל שזה עתה קמה באשר לעליית יהודי מרוקו.

הקמת מדינת ישראל הייתה אם כן בין הגורמים לפרעות ביהודים שאירעו במרוקו בקיץ 1948, פרעות שנתנו דחיפה רצינית לתנועת העלייה של יהודי מרוקו. (סעדון, 1997, עמ' 28) הצרפתים שניסו באותה עת לעצור את תנועת העלייה זכו משלב מסוים לשתי"פ מצד השלטונות הישראליים. הגל הראשון של עולי מרוקו (1947) הותיר רושם קשה בישראל הצעירה והשלטונות הישראליים ביקשו לרסן את העלייה משם. כך קרה שבמקביל לאמצעים המנהליים שהפעילו השליחים הציונים במרוקו כדי להאט את קצב העלייה ולניסיונות השכנוע בקהילות המוצא להימנע מלהגיע בכוחות עצמם למחנות המעבר באלג'יריה, התנהל גם מו"מ חשאי בין השלטונות הצרפתים במרוקו ובין נציגי ישראל שבו נקבעה מכסת מהגרים